

Ἡ Μεταμόρφωση τοῦ Σωτῆρος στή βυζαντινὴ Λειτουργία καὶ Ὑμνογραφία τοῦ πρωτοπρ. Κωνσταντίνου Καραϊσαρίδη

(Εἰσήγηση στό Διεθνές Λειτουργικό Συνέδριο μέ θέμα: «*Il Cristo trasfigurato nella tradizione spirituale ortodossa*»
(Ἡ Μεταμόρφωση τοῦ Χριστοῦ στήν ὀρθόδοξη πνευματικότητα), Τερά Μονή Bose Ἰταλίας 16-19 Σεπτεμβρίου 2007,
ἡ οποία δημοσιεύθηκε στόν ὁμώνυμο τόμο, «*Il Cristo trasfigurato nella tradizione spirituale ortodossa*»,
Edizioni Qiqajon Comunita di Bose, 2008, σ. 47-68)

1. Πρόλογος

Ἡ θεία λειτουργία μέ τήν ὅλη ἱεροτελεστία, τούς συμβολισμούς καί τίς ἐν γένει λειτουργικές καί ἱεραρχικές πράξεις της θέτει ἐνώπιόν μας ὀλόκληρη τή ζωή τοῦ Χριστοῦ, ἀπό τή Γέννηση ἕως τήν Ἀνάληψη. Γι' αὐτό καί ὁ ἅγιος Θεόδωρος ὁ Στουδίτης αὐτό πού συντελεῖται στή θεία λειτουργία τό ὀνομάζει: «συγκεφαλαίωση γάρ τῆς ὅλης οἰκονομίας τόδε τό μυστήριον»¹. Παρόμοια ἐκφράζεται καί ὁ ἅγιος Νικόλαος Καβάσιλας, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ ἀπαριθμεῖ ὅλες τίς φάσεις τῆς ἐπίγειας ζωῆς τοῦ Κυρίου, οἱ ὁποῖες καταδεικνύονται μέσα στή θεία λειτουργία, καταφεύγει στήν εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπινου σώματος πού ἀπαρτίζεται ἀπό διάφορα μέλη καί συνθέτει ἕνα ὅλο, τό ἀνθρώπινο σῶμα. Ἔτσι καί ἡ θεία λειτουργία κατά τόν ἅγιο Νικόλαο Καβάσιλα φέρνει ἐνώπιόν μας «τήν τοῦ Σωτῆρος πολιτείαν» καί μάλιστα ὄχι μόνο «πάντα αὐτῆς τά μέρη ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους», ἀλλά τά παρουσιάζει «κατά τήν πρός ἄλληλα τάξιν καί ἀρμονίαν»².

Μία ἀπό τίς ἐνδοξες στιγμές τῆς ζωῆς τοῦ Κυρίου εἶναι καί ἡ θεία Μεταμόρφωσή Του. Αὐτό τό γεγονός, πού ἐορτάζεται πανηγυρικά ἀπό τήν Ἐκκλησία στίς 6 Αὐγούστου³, δίνει καί τή βάση τῆς εἰσηγήσεώς μας ὑπό τή διπλή της ὄψη. Θά παρουσιάσουμε δηλαδή τή Μεταμόρφωση τοῦ Κυρίου μέσα στή θεία Λειτουργία ἀφενός, καί στήν Ὑμνολογία τῆς ἐορτῆς ἀφετέρου.

Ὀλόκληρη ἡ θεία λειτουργία κατά τόν Alexander Schmemmann γίνεται κατανοητή ὡς ἕνα ταξίδι ἢ μία λιτανεία, μία μετάβαση τῆς Ἐκκλησίας στή διάσταση τῆς Βασιλείας. Ἀπό τή στιγμή πού οἱ ἄνθρωποι ἐγκαταλείπουν τό κρεβάτι τους, τό σπίτι τους, τόν παρόντα καί πολύ συγκεκριμένο κόσμο τῆς φθορᾶς, βρίσκονται στήν πορεία τοῦ νά συγκροτήσουν τήν Ἐκκλησία ἢ τοῦ νά μεταμορφωθοῦν σέ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ. Ἦταν ἄτομα μεμονωμένα καί διαφορετικά μεταξύ τους καί τώρα καλοῦνται νά γίνουν μία νέα κοινότητα μέ νέα ζωή⁴.

Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά ἡ ὕμνολογία τῆς ἡμέρας, πού εἶναι ἕνα θεολογικό καί πνευματικό ὑπόμνημα στήν ἐορτή τῆς Μεταμορφώσεως, στοχεύει, ἐκτός ἀπό τό νά διευκρινίσει πτυχές τοῦ ἐορταζόμενου γεγονότος, νά παρακινήσει τό πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας σέ συμμετοχή καί βίωση του, σέ τελευταία ἀνάλυση στήν κοινωνία μέ τό μεταμορφωθέντα Χριστό διά μέσου τῆς προσωπικῆς μεταμορφώσεως.

¹ Θεοδώρου Στουδίτου, *Ἀντιρρητικός Α', Κατά εἰκονομάχων*, PG 99, 340C.

² Νικόλαου Καβάσιλα, *Εἰς τήν θείαν λειτουργίαν*, κεφ. Α', Ε.Π.Ε. 22, σ. 36 καί κεφ. Β', ὁ.π., σ. 98-100 («καί ἔστιν πᾶσα μυσταγωγία καθάπερ τι σῶμα ἐν τῆς ἱστορίας, ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους τήν συμφωνίαν καί ὀλοκληρίαν φυλάττον, ὥστε ἕκαστον τῶν τελουμένων ἢ λεγομένων ἰδίαν τινα συντέλειαν τῆ ὀλόπτη παρέχειν»).

³ Πρῶτες ἀναφορές γιά τήν ἐορτή ἔχουμε τό πρῶτο ἡμῖσι τοῦ 5ου μ.Χ. αἰῶνα, καθόσον ὑπάρχουν στήν πατερική γραμματεία τῆς ἐποχῆς (Πρόκλος Κων/λεως, Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, Πάπας Λέων ὁ Μέγας) λόγοι ἀφιερωμένοι στήν ἐορτή. Ἡ γενίκευση τοῦ ἐορτασμοῦ τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Κυρίου σ' ὀλόκληρη τήν Ἀνατολή γίνεται τόν ὄγδοο αἰῶνα (βλ. Ene Braniste, *Liturgica Generală*, București 1985, σ.207).

⁴ Πρβλ Alexander Schmemmann, *Γιά νά ζήσῃ ὁ κόσμος*, μετάφραση Ζ. Λορεντζάτος, Ἀθήνα 1970, σ. 40-41.

Ἡ ἑορτή τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Κυρίου σύμφωνα μέ τό Ρουμάνο μυστικό θεολόγο τοῦ περασμένου αἰώνα Nichifor Crainic εἶναι κεφαλαιώδους σημασίας. Καί τοῦτο διότι: «Ἡ ἐπιστήμη καί ἡ πίστη, ἡ τήρηση τῶν ἐντολῶν καί οἱ ἐπινοήσεις τοῦ ἀνθρώπου, ἡ προσευχή καί ἡ θεωρία (θέα), ἡ ζωή τοῦ ἀτόμου καί ὁλόκληρος ὁ ἱστορικός βίος, ὅλα πορεύονται κατά τρόπο συγκλίνοντα πρός τό Θαβώριο Ὅρος, ὅπου ἐγινε ἡ θεία Μεταμόρφωση, δηλαδή ὅπου ἐγινε τό θαῦμα τοῦ δοξασμοῦ προκαταβολικά μέσα στό φῶς τῆς μέλλουσας ζωῆς. Ἡ ἀρχή πού βρίσκεται στή βάση αὐτοῦ τοῦ προσανατολισμοῦ εἶναι ἡ πίστη στή μεταβολή τῆς κτιστῆς φύσεως ἀπό τή φθορά στήν ἀφθαρσία, ἀπό τό πρόσκαιρο στό αἰώνιο, ἀπό τήν ἀμαρτωλότητα στήν ἀγιότητα, ἀπό τήν ἀνθρώπινη κατάσταση στή θεία κατάσταση. Τό θαῦμα τῆς Μεταμορφώσεως στό ὄρος Θαβώρ εἶναι γιά τήν Ὁρθοδοξία μαζί μέ τήν Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου ἡ ἱστορική ἀπόδειξη γιά τή μέλλουσα ζωή καί γιά τήν οὐράνια δόξα αὐτῆς τῆς ζωῆς»⁵.

2. Ἡ Μεταμόρφωση τοῦ Χριστοῦ στή βυζαντινή λειτουργία

α) Ἡ Μεταμόρφωση στήν ἱερά προσκομιδή

Ἡ ἱερά προσκομιδή, ὅπως αὐτή τελεῖται σήμερα, σύμφωνα μέ τή βυζαντινή λειτουργική παράδοση εἶναι μία πλήρης, αὐτοτελής ἀκολουθία. Ασφαλῶς ὁ κύριος στόχος της εἶναι ἡ προετοιμασία τῶν εὐχαριστιακῶν δώρων, ἡ καθιέρωση, ἀφιέρωση καί προκαταρκτική εὐλογία τους, ὥστε νά γίνουν ἄξια νά κινηθοῦν μέσα στήν προοπτική τοῦ καθαγιασμοῦ τους.

Τά ἴδια τά εὐχαριστιακά δῶρα, ἐνῶ ἀκόμη βρίσκονται στά χέρια τῶν πιστῶν, πρὶν ἀπό τήν προσφορά τους στή σύναξη, βρίσκονται ἤδη σέ μία πορεία μεταμορφώσεως. Ἔτσι, τό σιτάρι καί τά σταφύλια μέσα ἀπό τήν ἀνθρώπινη παρέμβαση καί τή διάθεση ἀφιέρωσής τους στό Θεό γίνονται ἄρτος καί οἶνος καί μεταμορφωμένα, πλέον, ἐκπροσωπῶντας κατ' αὐτόν τόν τρόπο τήν ἴδια τήν ἀνθρώπινη ὑπαρξη πού προσφέρεται μέ αὐτή τή μορφή ὡς θυσία⁶, παραδίδονται στά χέρια τοῦ ἱερέα γιά νά ἐνταχθοῦν στή διαδικασία μεταμόρφωσής τους.

Ἡ ὅλη ἱερουργία τῆς ἱερέας προσκομιδῆς ἔχει ὡς κέντρο τό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Πιό συγκεκριμένα ἀναπαριστᾷ ὅλες τίς φάσεις τῆς ἐπίγειας ζωῆς Του, ἀπό τή Γέννηση μέχρι τό θεῖο Πάθος καί τήν Ἀνάστασή Του. Ὁ Ἀμνός δηλαδή τῆς προσκομιδῆς δέν εἶναι ἀπλά ἕνας εὐλογημένος ἄρτος, ἀλλά συμβολίζει τό Χριστό στήν κατάσταση τῆς Γέννησης, τῆς θυσίας καί τῆς Ἀναστάσεώς Του, γι' αὐτό καί παρίστανται δίπλα Του ἡ Ὑπεραγία Θεοτόκος, μέ τή μορφή τῆς ἀφιερωμένης σ' αὐτή μερίδος, καί τά ἐννέα τάγματα τῶν ἀγγέλων καί τῶν ἁγίων. Ἄν μάλιστα προστεθοῦν καί οἱ μερίδες τοῦ ἐπιχωρίου ἐπισκόπου καί τῶν ζώντων καί κεκοιμημένων πιστῶν, τότε βλέπουμε ὁλόκληρη τήν Ἐκκλησία συναγμένη πάνω στό ἱερό δισκάριο. Ὁλόκληρη δέ αὐτή ἡ εἰκόνα τοῦ Κυρίου πλαισιουμένου ἀπό τήν Ὑπεραγία Θεοτόκο καί τή θριαμβεύουσα καί στρατευομένη Ἐκκλησία συνιστᾷ πρόγευση τῆς εἰκόνας τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ μέ τή διαφορά ὅτι ὁ Κύριος τώρα, ἀντί τοῦ ἐπουράνιου θρόνου Του, κάθεται ἐπί τοῦ ἱεροῦ δισκαρίου.

Γι' αὐτό καί στή βυζαντινή λειτουργική παράδοση καί πνευματικότητα δίνεται μεγάλη σημασία στή μνημόνευση τῶν ὀνομάτων στήν προσκομιδή, ἀφοῦ οἱ πιστοί στό ὄνομα καί τήν ἀποτελεσματικότητα τῆς θυσίας τοῦ Χριστοῦ ἐμπειρικά παίρνουν μεγάλη πνευματική

⁵ Nichifor Crainic, *Sfințenia - împlinirea Umanului*, Iași 1993, σ. 111.

⁶ Βλ. Νικολάου Καβάσιλα, ὁ.π., κεφ. Γ'-Δ', ΕΠΕ 22, σ. 46-50.

βοήθεια. Θά λέγαμε δέ χωρίς ύπερβολή ὅτι ἀπό αὐτό ἀκόμη τό σημεῖο τῆς ἐξαγωγῆς τῶν μερίδων καί τῆς μνημόνευσης τῆς προσκομιδῆς μπαίνουν καί οἱ ἴδιοι οἱ πιστοί δυναμικά, πλέον, μέσα στή διαδικασία μεταμόρφωσῆς τους⁷.

β) Ἡ Μεταμόρφωση κατά τήν ἀνάγνωση τῶν ἀγιογραφικῶν ἀναγνωσμάτων

Στό δεύτερο μέρος τῆς θείας λειτουργίας, πού εἶναι ἡ ἀνάγνωση τῶν ἀγιογραφικῶν ἀναγνωσμάτων, ἔχουμε πλέον τόν Κύριο διδάσκοντα ἐνώπιον τῆς χριστιανικῆς κοινότητας, ὅπως καί τότε κατά τήν ἐπίγεια ζωή Του δίδασκε τά διψασμένα γιά ἀκοή τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ πλήθη τῶν Ἰουδαίων.

Ἡ εὐχή πού προηγεῖται τῆς ἀνάγνωσης τῆς εὐαγγελικῆς περικοπῆς εἶναι ἀπόλυτα ἐνδεικτική τοῦ στόχου καί τοῦ ρόλου τῶν ἀναγνωσμάτων αὐτῶν στή σύναξη. Ἡ πρώτη πρόταση τῆς εὐχῆς, πού εἶναι τά λόγια: «Ἐλλαμψον ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, φιλόανθρωπε Δέσποτα, τό τῆς σῆς θεογνωσίας ἀκήρατον φῶς καί τούς τῆς διανοίας ἡμῶν διανοίξον ὀφθαλμούς εἰς τήν τῶν εὐαγγελικῶν σου κηρυγμάτων κατανόησιν», ζητεῖ ἀπό τό Χριστό νά λάμψει μέ τό φῶς Του τίς καρδιές καί νά ἀνοίξει τούς ὀφθαλμούς τοῦ νοός τῶν πιστῶν, ὥστε νά εἰσοῦσιν στό πνευματικό νόημα τῆς εὐαγγελικῆς διδαχῆς.

Ἡ δεύτερη πρόταση τῆς εὐχῆς, ἀφοῦ προϋποθέτει τό φωτισμό καί τή χάρη τοῦ Χριστοῦ, ὑπεισέρχεται σέ πρακτικότερα θέματα, τά ὁποῖα προκύπτουν ἀπό τή χάρη καί τό φῶς τοῦ Χριστοῦ. Ζητεῖ νά δοθεῖ στους πιστούς ὁ σωτήριος φόβος τοῦ Θεοῦ, πού ὁδηγεῖ στήν τήρηση τῶν θείων ἐντολῶν, διότι μέ τήν πιστή τήρησή τους ὁ ἄνθρωπος ἀρχίζει νά «καταπατεῖ τάς σαρκικάς ἐπιθυμίας», νά ἀποκτᾷ δηλαδή ἔλεγχο πάνω στά πάθη του καί νά γίνεται ἰκανός, πλέον, νά «μετέλθῃ πνευματικῆς πολιτείας». Μέ ἄλλα λόγια, νά φρονεῖ καί νά πράττει σύμφωνα μέ τό θέλημα τοῦ Θεοῦ καί νά δοξάζει μέ τήν ὅλη ζωή του τό πανάγιο ὄνομά Του. Τί σημαίνει ὁμως αὐτό; Ἀληθινή μεταμόρφωση, χριστοποίηση τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ τελευταία πρόταση τῆς εὐχῆς: «Σὺ γάρ εἶ ὁ φωτισμός τῶν ψυχῶν καί τῶν σωμάτων ἡμῶν, Χριστέ ὁ Θεός,...» εἶναι διαπιστωτική καί ἐπιβεβαιωτική τοῦ ὅλου περιεχομένου τῆς εὐχῆς⁸.

Ἐτσι, μετά τό σχολιασμό τῆς πύο πάνω εὐχῆς, κατανοοῦμε ἄριστα τό ρόλο τοῦ ὕμνου «Ἀλληλούια» (=αἰνεῖτε τόν Κύριο) πού ψάλλεται μετά τό ἀποστολικό ἀνάγνωσμα ἐννέα φορές, τρίς ἐπί τρία. Διότι ὁ ὕμνος μᾶς καλεῖ νά δοξάσουμε τόν Κύριο, πού μᾶς χάρισε διά στόματος τῶν ἁγίων ἀποστόλων διδασκαλία θεία, ἰσοστάσια μέ τήν εὐαγγελική διδασκαλία. Ἐπίσης κατανοοῦμε καί τά δοξολογικά λόγια: «Δόξα σοι, Κύριε, δόξα σοι», πού ἀναπέμπουμε στό Θεό ὡς λατρεύουσα κοινότητα μετά τήν ἀκρόαση τῆς εὐαγγελικῆς διδαχῆς. Τά λόγια

⁷ Κ. Καραϊσαρίδης, *Ἀναβαθμοί Λειτουργικῆς Ζωῆς*, ὅ.π., σ. 59 κ.έξ. μετά τῶν σχετικῶν ὑποσημειώσεων.

⁸ Ὁ π. Γεώργιος Μεταλληνός βλέπει σ' αὐτήν τήν εὐχή μία ἀναλογία μέ τήν εὐχή τῆς ἐπίκλησης τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, γιά τή μεταβολή τῶν Τιμίων Δώρων στήν εὐχαριστιακή ἀναφορά, μέ τήν ἐννοια τῆς «ὁμολογίας τῆς θείας χάριτος γιά τήν ἀποδοχή τοῦ «Λόγου τοῦ Θεοῦ» καί τήν καρποφορία του στήν καρδιά» (βλ. *Ἡ θεολογική μαρτυρία τῆς ἐκκλησιαστικῆς λατρείας*, Ἀθήνα 1995, σ. 134 κ.έξ.). Γιά τήν ἴδια εὐχή πληροφοριακά ἀναφέρουμε ὅτι ὁ J. Mateos μετά ἀπό ἐπισταμένη μελέτη τῆς χειρογράφου παραδόσεως κατέληξε στό συμπέρασμα ὅτι ὀφείλει τήν ἐμφάνισή της στήν παράδοση τῆς Παλαιστίνης, ἀφοῦ ἐμφανίζεται καί στή λειτουργία τοῦ Ἁγ. Ἰακώβου, καί ἀπό τήν Παλαιστίνη μεταφέρθηκε ὡς δάνειο στή βυζαντινή λειτουργική παράδοση. Γιά περισσότερα βλ. J. Mateos, *Celebrarea Cuvântului in Liturgia Bizantina*. Πρόλογος ὑπό Robert F. Taft, S.J. καί μετάφραση μέ ὑποσημειώσεις ὑπό Cezar Login, Cluj-Napoca 2007, σ. 162 κ.έξ. μετά τῶν ὑποσημειώσεων.

αυτά της κοινότητας, πού συνοδεύουν τά βιβλικά ἀναγνώσματα της θείας λειτουργίας καί ὅλως ἰδιαίτερα τό εὐαγγελικό ἀνάγνωσμα, ἔχουν μία ἀντιστοιχία πνευματικῆς ἐμπειρίας μέ τά γεμάτα θαυμασμό λόγια πού ἐξέφραζαν σύγχρονοι ἀκροατές τοῦ Κυρίου, ὅπως: «οὐδέποτε οὕτως ἐλάλησεν ἄνθρωπος, ὡς οὗτος ὁ ἄνθρωπος»⁹ καί τό «μακαρία ἡ κοιλία ἡ βαστάσασά σε καί μαστοί οὗς ἐθήλασας»¹⁰.

Γνωρίζουμε, ἐπίσης, ὅτι ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία σ' αὐτό τό μέρος της θείας λειτουργίας θεμελίωσε τήν ὀργανωμένη προσπάθεια κατήχησης τῶν ὑποψηφίων μελῶν της, τῶν κατηχουμένων. Δέν εἶδε, δηλαδή, τήν ἀνάγνωση τῶν ἀγιογραφικῶν ἀναγνωσμάτων ὡς διαδικασία πληροφόρησης, ἐνημέρωσης πάνω στό νόμο τοῦ Θεοῦ καί τήν εὐαγγελική ἐν γένει διαδικασία. Ἀλλά προσέβλεπε σέ μία συνεχή πνευματική πρόοδο τῶν κατηχουμένων, διά μέσου κυρίως της εὐαγγελικῆς διδασκαλίας καί της μεταβολῆς πού ἐπιφέρει ἡ ἀκρόαση τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ καί ἡ συμμόρφωση τοῦ ἀνθρώπου σύμφωνα μέ τίς ἐπιταγές πού ἐμπεριέχονται σ' αὐτόν¹¹. Γί' αὐτό καί ὁ διάκονος καλεῖ τήν κοινότητα τῶν πιστῶν σέ προσευχή ὑπέρ τῶν κατηχουμένων: «ἵνα ὁ Κύριος αὐτούς ἐλέησῃ· κατηχήσῃ αὐτούς τόν λόγον τῆς ἀληθείας· ἀποκαλύψῃ αὐτοῖς τό εὐαγγέλιον τῆς δικαιοσύνης...». Ἐνῶ ὁ ἱερέας στήν εἰδική εὐχή, παράλληλα, εὐχεται στό Θεό γιά τούς κατηχουμένους: «...καταξίωσον αὐτούς ἐν καιρῷ εὐθέτω τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας, τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν καί τοῦ ἐνδύματος τῆς ἀφθαρσίας...», δηλαδή εὐχεται γιά τήν ἀληθινή μεταμόρφωσή τους, πού θά γίνει μέ τό ἱερό βάπτισμα.

Ἄν θά ἐπιχειρούσαμε μία σύγκριση της μεταμορφωτικῆς σχέσεως Χριστοῦ καί πιστοῦ στή διαδικασία της ἱεράς προσκομιδῆς, πού ἤδη ἀναφερθήκαμε, καί στή θέση της ἀναγνώσεως τῶν βιβλικῶν ἀναγνωσμάτων, θά λέγαμε ὅτι ὁ Χριστός κατά τήν ἱερουργική διαδικασία της προσκομιδῆς εἶναι κρυμμένος μέσα στό ἱερό βῆμα, στήν πρόθεση, καί ἡ μεταμορφωτική βοήθεια πρὸς τούς χριστιανούς εἶναι προσωπική, μυστική, ἐμπειρική γιά τόν καθένα χωριστά. Τώρα, μέ τήν ἀνάγνωση τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου, ὁ Κύριος εἶναι παρών, ἐνώπιον ὅλων φανερά καί ταυτόχρονα μυστικά, ὁμιλεῖ σέ πρῶτο πρόσωπο καί ὅσοι προσέχουν ἰδιαίτερα τά λόγια Του ἀλλοιώνονται πνευματικά καί συμμορφώνονται σύμφωνα μέ τίς θεῖες ἐπιταγές Του. Ἐξάλλου, ἡ ὅλη διαδικασία της Μικρᾶς Εἰσόδου, σύμφωνα μέ τήν

⁹ Ἰωάν. 7, 46.

¹⁰ Λουκ. 11, 27.

¹¹ Ἐξάλλου ὁ ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής θεωρεῖ ὅτι προκύπτει ὠφέλεια πνευματική μέ μόνη τήν παρουσία τῶν ἀνθρώπων στή σύναξη ἀφοῦ βρίσκονται μέσα σέ ἓνα πνευματικό χῶρο πού ἐνεργεῖ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ (βλ. «Μυσταγωγία», PG 91, 701 κ.έξ.). Ὁ Δημήτριος Στανιλοάε σχολιάζοντας σ' αὐτό τό σημεῖο τῆ «Μυσταγωγία» τοῦ Ἁγίου Μαξίμου ἀναφέρει: «Ἡ παρουσία μέσα στήν Ἐκκλησία, πρὸ πάντων τήν ὥρα τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν, εἶναι ὠφέλιμη ἀκόμη καί γι' αὐτούς πού δέν αισθάνονται νά μεταπλάθονται σ' αὐτό πού σημαίνεται μέ τήν κάθε βαθμίδα τῶν μυστηρίων, πού τελοῦνται μέσα στήν Ἐκκλησία. Εἶναι ὠφέλιμη γιά λόγους ἀντικειμενικούς. Μέσα στήν Ἐκκλησία εἶναι ἐπίσης παρόντες οἱ ἄγγελοι πού γράφουν αὐτούς πού ἔρχονται στήν Ἐκκλησία καί προσεύχονται γι' αὐτούς. Ἐκεῖνοι δηλαδή πού ἔρχονται στήν Ἐκκλησία, κοντά στό Θεό, ἔρχονται ἐπίσης κοντά στοὺς ἀγγέλους ἢ σέ κοινωνία προσευχῆς μ' αὐτούς. Μ' αὐτό ἐγγράφονται μέσα στή μνήμη τῶν ἀγγέλων ἢ, κατά κάποιον τρόπο, μέσα στό ἴδιο τό εἶναι τῶν ἀγγέλων. Ἡ παρουσία μέσα στήν Ἐκκλησία εἶναι ἀκόμη ὠφέλιμη γιά τῆ χάρις πού εἶναι παροῦσα μέσα στήν Ἐκκλησία, πρὸ πάντων κατά τήν ὥρα της λειτουργίας, καί ἡ ὁποία, μέ ὅλα τά σύμβολα της σωτηρίας πού τελεσιουργοῦνται μέσα στήν Ἐκκλησία, ὁδηγεῖ βαθμιαία καθένα, σύμφωνα μέ τήν κατάστασή του, πρὸς τίς καταστάσεις πού ὑποσημαίνονται ἀπὸ τίς πῖο ὑψηλές πράξεις καί λέξεις της θείας λειτουργίας» (βλ. ἁγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, *Μυσταγωγία*, εἰσαγωγή-σχόλια πρωτοπρ. Δημήτριος Στανιλοάε, μετάφρ. Ἰγνάτιος Σακαλῆς, ἔκδ. Ἀποστ. Διακονίας της Ἐκκλησίας της Ἑλλάδος, Ἀθήναι 1973, σ. 226-227, σημ. 76).

τάξη τῆς βυζαντινῆς λειτουργίας, ἐπιδιώκει αὐτό ἀκριβῶς, νά συνειδητοποιήσουμε ὅτι ὁ Κύριος βρίσκεται ἀνάμεσά μας καί μᾶς διδάσκει μέ τά θεία καί σωτήρια λόγια Του καί ἀναμένει τήν πλήρη ἀνταπόκρισή μας καί συμμόρφωση μέ τίς θείες ἐντολές Του¹².

γ) Ἡ Μεταμόρφωση στόν καθαγιασμό τῶν εὐχαριστιακῶν εἰδῶν

Εἰσερχόμενοι πλέον στό κύριο μέρος τῆς θείας λειτουργίας, τόν καθαγιασμό τῶν τιμίων δώρων, καλούμαστε νά συμμετάσχουμε σέ μία διαδικασία, ὄχι ἀπλά μεταμόρφωσης, ἀλλά μεταβολῆς τῶν δώρων αὐτῶν. Ἡ κοινότητα διά τοῦ ἱερέα ἐπικαλεῖται τήν ἀποστολή τοῦ Παναγίου Πνεύματος πάνω στούς πιστούς καί τά προκειμένα δῶρα. Μέ τή χάρη τοῦ Παναγίου Πνεύματος τά τίμια δῶρα μεταβάλλονται σέ σῶμα καί αἷμα Χριστοῦ. Οἱ πιστοί εἶναι σέ πλεονεκτικότερη θέση ἔναντι τῶν τριῶν μαθητῶν τοῦ Κυρίου πού ἦταν παρόντες κατά τή μεταμόρφωσή Του στό ὄρος Θαβῶρ. Ἐκεῖ, «καθώς ἠδύναντο», μέ τή χάρη τοῦ Χριστοῦ ἔλαβαν πείρα γιά συγκεκριμένο χρονικό διάστημα τῆς δόξας τῆς θεϊκῆς Του μορφῆς. Ἐδῶ, σέ κάθε θεία λειτουργία τά τέκνα τῆς Ἐκκλησίας ἔχουν τή δυνατότητα νά ἔχουν μπροστά τους, μέ τή μορφή τῶν εὐχαριστιακῶν εἰδῶν, τόν ἴδιο τόν Ἀναστάνα καί εἰς τούς οὐρανούς Ἀναληφθέντα Κύριο. Μάλιστα ὁ Κύριος παραμένει πάνω στόν ἐπίγειο θρόνο τῆς δόξης Του, στό ἱερό θυσιαστήριο διαρκῶς, ἀφοῦ κατά τήν παράδοση, τήν ἑορτή τῆς θείας Εὐχαριστίας, τή Μ. Πέμπτη καθαγιαζονται δύο ἀμνοί, γιατί ὁ δεύτερος τοποθετεῖται τεμαχισμένος μέσα στό ἅγιο ἄρτοφόριο, πάνω στήν ἁγία τράπεζα καί μένει ἐκεῖ ἕως τό ἐπόμενο ἔτος, ὥστε νά εἶναι δυνατή ἡ θεία μετάληψη τῶν χριστιανῶν ἀνά πᾶσα στιγμή τῆς ἡμέρας καί νύκτας καί πρό παντός σέ δύσκολες περιστάσεις τῶν χριστιανῶν.

Δηλαδή σ' αὐτό τό σημεῖο γιά νά μείνουμε στόν ὄρο «μεταμόρφωση» ἔχουμε, ἄς μᾶς ἐπιτραπεῖ ἡ ἔκφραση, μία συνεχῆ μεταμόρφωση, φανέρωση τῆς θεότητας τοῦ Χριστοῦ, χάριν τῶν μελῶν τῆς κοινότητας.

Ὅμως, στήν εὐχή τῆς ἐπικλήσεως βλέπουμε ὅτι τό αἶτημα εἶναι διπλό: «κατάπεμψον τό Πνεῦμα σου τό ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καί ἐπί τά προκειμένα δῶρα ταῦτα». Δηλαδή, πρὶν ἢ ταυτόχρονα μέ τόν καθαγιασμό τῶν τιμίων δώρων, ζητᾶμε ἀπό τόν Κύριο νά στείλει τό Πνεῦμα τό Ἅγιο καί σέ μᾶς, στήν εὐχαριστιακή κοινότητα. Αὐτό σημαίνει ὅτι καί ἐμεῖς εἴμαστε μέσα στή διαδικασία τῆς μεταμορφώσεως. Ὅπως ὁ Χριστός μετά τόν καθαγιασμό εἶναι πλέον εὐχαριστιακά παρῶν ἐνώπιον τῆς κοινότητας, ἔτσι καί ἡ κοινότητα παρίσταται εὐχαριστιακά ἐνώπιον τοῦ Χριστοῦ μεταμορφωμένη, ἁγιασμένη. Ἐξάλου τήν ὥρα τοῦ καθαγιασμοῦ ἡ κοινότητα ἀναπέμπει λόγια εὐχαριστίας, δοξολογίας: «Σέ ὑμνοῦμεν, σέ εὐλογοῦμεν, σοί εὐχαριστοῦμεν Κύριε...». Ὅπως, δηλαδή, τότε κατά τή θεία μεταμόρφωση οἱ μαθητές δέν

¹² Σύμφωνα μέ τήν ὀρθόδοξη κατανόηση αὐτοῦ τοῦ μέρους τῆς θείας λειτουργίας, τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Εὐαγγελίου, τῆς λειτουργίας τοῦ Λόγου, δέν ὑπάρχει διάκριση μεταξύ τοῦ Χριστοῦ πού εἶναι παρῶν διά τοῦ Εὐαγγελίου Του καί τοῦ Χριστοῦ πού ἐντός ὀλίγου θά προσφερθεῖ ὡς εὐχαριστιακή θυσία. Σ' αὐτό τό σημεῖο παραθέτουμε ἕνα πολύ χαρακτηριστικό ἀπόσπασμα ἀπό τή σκέψη τοῦ S. Boulgakof: «Nos offices divins sont des christophanies... Ici ce n'est pas seulement une édification, mais avant tout un certain accomplissement. Ici le saint Evangile n'est pas un livre sur la vie humaine du Sauveur, mais cette vie elle-même avec ses événements. Pour ce qui touche à ce livre de vie, dans ce sens-là, sont impuissantes et déplacées toutes les tentatives de la critique et de l'étude scientifiques, quelque justifiées qu'elles puissent être dans leur emploi particulier. Ici est l'image du Christ non faite de main d'homme, vivante et agissante. L'Evangile est le Seigneur lui-même au milieu de ses fidèles» (βλ. στό B. Botte, H. Cazelles, J. Corbon, I.-H. Dalmais, P.-Y. Emery, etc., *La Parole dans la liturgie*, Paris 1970, p. 153).

ἤθελαν τίποτε ἄλλο παρά μόνο νά παραμείνουν μέσα σ' αὐτή τή θεοποιό κατάσταση τῆς ἐνατένισης τοῦ μεταμορφωθέντος ἐνώπιόν τους Χριστοῦ, ἔτσι καί τώρα στή θεία λειτουργία μπροστά στή μεγαλειώδη αὐτή συγκατάβαση τοῦ Θεοῦ καί τήν ὑψιστή ἀποκάλυψη τῆς θείας ἀγαθότητος καί εὐσπλαχνίας Του γιά τή σωτηρία τοῦ κόσμου οἱ πιστοί ἀναφωνοῦν μέ θάμβος τά λόγια τοῦ ὕμνου: «Σέ ὑμνοῦμεν, σέ εὐλογοῦμεν, σοί εὐχαριστοῦμεν Κύριε...». Μ' αὐτόν τόν ὕμνο ἐκφράζουμε ἀντιστοιχία βιωμάτων μέ τούς τρεῖς πρόκριτους μαθητές Πέτρο, Ἰάκωβο καί Ἰωάννη, τούς μάρτυρες τῆς θείας μεταμορφώσεως στό ὄρος Θαβῶρ.

δ) Ἡ Μεταμόρφωση στή θεία μετάληψη

Ὁ Χριστός, πλέον, βρίσκεται ἀναστημένος καί κάθεται ἐπί τῆς ἁγίας τραπέζης καί σέ λίγο θά προσφερθεῖ στούς πιστούς. Ὅταν οἱ πιστοί θά κληθοῦν νά μεταλάβουν σῶμα καί αἷμα Χριστοῦ θά ἔχουν τή δυνατότητα τῆς θείας κοινωνίας μέ τό Χριστό, θά γίνουν σύσσωμοι καί σύναιμοι μαζί Του, θά γίνουν σύμφωνα μέ τά λόγια τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου «κοινωνοί θείας φύσεως»¹³.

Οἱ χριστιανοί, λίγο πρῖν ἐξέλθουν τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ, θά ψάλλουν διαπιστωτικά: «Εἶδομεν τό φῶς τό ἀληθινόν¹⁴, ἐλάβομεν Πνεῦμα ἐπουράνιον, εὐρομεν πίστιν ἀληθῆ, ἀδιαίρετον Τριάδα προσκυνοῦντες...». Τί ἄλλο σημαίνουν αὐτά τά λόγια, ἐκτός ἀπό μία ὁμολογία, διαπίστωση μεταμορφώσεως; Καί γιά νά γίνει αὐτή ἡ θέση ἀκόμη πῶς φανερή, παραπέμπουμε στή θεοπτική καί θεωτική ἐμπειρία τοῦ ἁγίου Συμεών τοῦ Νέου Θεολόγου, πού ἐκφράζεται τόσο καθαρά γιά τήν ὄντολογική, ὑπαρξιακή μεταμόρφωση τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν ἔλθει σέ κοινωνία μέ τό Θεό, ἀφοῦ καί στή θεία μετάληψη ὁμολογοῦμε: «Θεοῦ τό Σῶμα καί θεοῖ με καί τρέφει· θεοῖ τό πνεῦμα, τόν δέ νοῦν τρέφει ξένως» (εὐχή θείας μεταλήψεως). Στή συνέχεια παραθέτουμε τό κείμενο τοῦ Συμεών τοῦ Νέου Θεολόγου: «οἶκος Δαυῖδ ἡμεῖς ἐσμέν ὡς συγγενεῖς ἐκεῖνου, ... καί οἶκος εἷς γεγόναμεν Δαυῖδ, οἱ πάντες ἅμα, τῇ ιδιότητι τῇ σῆ, τῇ πρὸς σέ συγγενεῖα./.... συναγομένων τε ἡμῶν εἷς γενόμεθα οἶκος,/.....καί οἶκον ἕκαστον ποιεῖς καί ἐνοικεῖς εἰς πάντας καί οἶκος πᾶσι γίνῃ σύ καί ἐν σοί ἐνοικοῦμεν, εἷς σῶτερ, ἕκαστος ἡμῶν μετά σου ὄλος ὄλου, καί μεθ' ἑνός ἕκαστου σύ μόνου μόνος τυγχάνων/ καί ὑπεράνωθεν ἡμῶν μόνος ὄλος ὑπάρχεις;/.....Μέλη Χριστοῦ γινόμεθα, μέλη Χριστός ἡμῶν δέ, καί χεῖρ Χριστός καί ποῦς Χριστός ἐμοῦ τοῦ παναθλίου, καί χεῖρ Χριστοῦ καί ποῦς Χριστοῦ ὁ ἄθλιος ἐγώ δέ· κινῶ τήν χεῖρα, καί Χριστός ὄλος ἡ χεῖρ μου ἔστιν. Ἀμέριστον γάρ νόει μοί θεότητα τήν θείαν! Κινῶ τόν πόδα καί, ἰδού, ἀστράπτει ὡς ἐκεῖνος· μή εἴπησ, ὅτι βλασφημῶ, ἀλλ' ἀπόδειξαι ταῦτα καί τῷ Χριστῷ προσκύνησον τοιοῦτόν σε ποιοῦντι! Εἰ γάρ καί σύ θελήσειας, μέλος αὐτοῦ γενήσῃ, καί οὕτω μέλη ἅπαντα ἑνός ἡμῶν ἕκαστου μέλη Χριστοῦ γενήσονται, καί Χριστός ἡμῶν μέλη, καί πάντα τά ἀσχήμονα εὐσχήμονα ποιήσει κάλλει θεότητος αὐτά κατακοσμῶν καί δόξη, καί γενησόμεθα ὁμοῦ θεοῖ Θεῷ συνόντες, ἀσχημοσύνην σώματος ὅπως μή καθορῶντες, ἀλλ' ὅλοι ὅλω σώματι Χριστῷ ὁμοιωθέντες, καί μέλος ἕκαστον ἡμῶν ὄλος Χριστός ὑπάρξει. Εἰς γάρ πολλά γινόμενος εἷς ἀμέριστος μένει, μερίς ἕκαστη δέ αὐτός ὄλος Χριστός ὑπάρχει»¹⁵.

¹³ Β' Πέτρον 1, 4.

¹⁴ Ἐδῶ φῶς ἐννοεῖται ὁ Χριστός (πρβλ. Ἰωάν. 3, 19· 8, 12· 9, 5 κ.ἄ.).

¹⁵ Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος, ΕΠΕ 19Ε, Θεσσαλονίκη 1990, σ. 154-156· πρβλ. Γ. Φλορόφσκι, Ἀνατομία προβλημάτων πίστεως, μετάφραση Μελετίου, Μητροπολίτου Νικοπόλεως καί Πρεβέζης, Πρέβεζα 2006, ἔκδ. β', σ. 120.

3. Η Μεταμόρφωση του Σωτήρος στη βυζαντινή ύμνογραφία

Η ύμνογραφία της ημέρας είναι πλούσια και ως προς τη δομή και ως προς το περιεχόμενο. Περιλαμβάνει μικρό έσπερινό, μεγάλο έσπερινό με τρία ἀναγνώσματα της Παλαιᾶς Διαθήκης, λιτή, ἀπόστιχα, πλήρη ἀκολουθία τοῦ ὄρθρου με δύο κανόνες σπουδαίων ὑμνογράφων, ἓνα τοῦ Κοσμᾶ καὶ ἓνα τοῦ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ¹⁶, στιχηρά τῶν αἰνῶν καὶ τὰ ἀνάλογα δοξαστικά τροπάρια τοῦ έσπερινοῦ καὶ τοῦ ὄρθρου. Μάλιστα δέ με πρόβλεψη τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ Τυπικοῦ, ἀκόμη καὶ σέ περίπτωση σύμπτωσης τῆς έορτῆς ἡμέρα Κυριακή, ἐγκαταλείπονται τὰ ἀναστάσιμα τροπάρια, καθόσον ἡ έορτή τῆς Μεταμορφώσεως εἶναι καὶ αὐτή λαμπρή δεσποτική έορτή. Ὅλος ὁ τόνος τῆς έορτῆς εἶναι πανηγυρικός καὶ χαρμόσυνος, ὅπως ἐπιβάλλει θεολογικά καὶ πνευματικά τό έορταζόμενο γεγονός τῆς ἐνδόξου μεταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ.

α) Περιγραφή τοῦ ἱστορικοῦ πυρήνα τῆς έορτῆς

Πρὶν νά λάβει χώρα ἡ Μεταμόρφωση τοῦ Κυρίου στό Θαβώρ, ὑπῆρξαν προδρομικά στοιχεῖα, προδρομικές ἐμφανίσεις τοῦ Χριστοῦ ἐν δόξῃ ὡς ἄσαρκου Λόγου τοῦ Θεοῦ στό ὄρος Σινᾶ. Ἡ θεοπτική ἐμπειρία τῶν προφητῶν Μωυσῆ καὶ Ἠλία, μέ τῆ θεοφάνεια στή φλεγόμενη βᾶτο¹⁷, στή νεφέλη τοῦ Σινᾶ¹⁸ καὶ τῆ στήλη τοῦ πυρός¹⁹, γιά τόν πρῶτο, καὶ στή λεπτή αὔρα²⁰ γιά τόν δεύτερο, ἐπιστρατεύεται ἐδῶ καὶ συσχετίζεται μέ τῆ Μεταμόρφωση, ἀφοῦ εἶναι τό ἴδιο πρόσωπο πού ἐνεργεῖ ὅλα αὐτά.

Ἔτσι, εὐθύς ἀμέσως διευκρινίζεται ὅτι ἡ «τόν γνώφον τόν νομικόν, ἡ φωτεινή τῆς Μεταμορφώσεως διεδέξατο νεφέλη»²¹. Ὁ Χριστός εἶναι «ὁ πάλαι λαλήσας διά νόμου καὶ προφητῶν»²². Τήν ἴδια ἐκφραση τήν ξανασυνανατᾶμε μέ ἐλαφρά τροποποίηση: τό «λαλήσας» γίνεται «συλλαλήσας»²³. Προφανῶς ἐδῶ τονίζεται ἡ ἔννοια τῆς συνομιλίας, κοινωνίας τοῦ Μωυσῆ μέ τό Θεό. Τά τρία ἀναγνώσματα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἀναφέρονται στή θεοπτική ἐμπειρία τοῦ Μωυσῆ στό Σινᾶ²⁴ καὶ τοῦ Ἠλία στό Χωρήβ²⁵. Στό δεύτερο τροπάριο τῶν ἀποστίχων τοῦ μεγάλου έσπερινοῦ γίνεται σύνδεση τῆς μεταμορφώσεως μέ τὰ ὑπό τοῦ

¹⁶ Οἱ κανόνες ἀποδίδονται χωρίς ἀμφισβήτηση, ὁ πρῶτος στόν Κοσμᾶ ἐπίσκοπο Μαΐουμᾶ καὶ ὁ δεύτερος στόν Ἰωάννη τό Δαμασκηνοῦ (πρβλ. Π. Τρεμπέλα, *Ἐκλογή ὀρθοδόξου ὑμνογραφίας*, Ἀθήναι 1978, σ. 299 καὶ 311). Ὁ Ἠλίας Μπάκος ἀποδίδει στόν Κοσμᾶ Μαΐουμᾶ διάθεση μιμήσεως τοῦ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ (*Βυζαντινή Ποίησις καὶ Εἰκονομαχικαὶ ἔριδες*, Ἀθήναι 1992, σ. 196). Ὁ Π. Τρεμπέλας ἀφοῦ παραθέσει ἄλλες γνώμες παλαιῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων καὶ νεότερων σύγχρονων θεολόγων κινεῖται στή γραμμῆ τῆς ἐξάρσεως τῶν ιδιαίτερων καὶ ταυτόχρονα πολύ ἀξιόλογων χαρακτηριστικῶν ἐκάστου τῶν ὡς ἄνω ὑμνογράφων (Π. Τρεμπέλα, ὁ.π., σ. 310 κ.έξ.). Ὁ Petre Vintilescu μπαίνει καὶ αὐτός στή διαδικασία τῆς σύγκρισης, παραθέτοντας μάλιστα μαρτυρίες ὅτι καὶ ὁ ἴδος ὁ Κοσμᾶς συνέκρινε τόν ἑαυτό του μέ τόν Ἰωάννη τό Δαμασκηνοῦ καὶ τόν ἔβρισκε νά ὑπολείπεται. Τελικά ὁ Vintilescu κάνει μία μόνο διάκριση μεταξύ τῶν δύο ὑμνογράφων, ὑποστηρίζοντας ὅτι τό ὕφος τοῦ Κοσμᾶ ταιριάζει περισσότερο στήν Τεσσαρακοστή ἐνώ τοῦ Ἰωάννου στήν Ἀνάσταση, ὅπως ἐξᾴλλου φαίνεται στήν Παρακλητική (Ὁκτώηχος) [βλ. Petre Vintilescu, *Poezia Immografică*, Cluj-Napoca 2007, σ. 72].

¹⁷ Ἐξοδ. 3, 2.

¹⁸ Ἐξοδ. 24, 15-18.

¹⁹ Ἐξοδ. 33, 8-11.

²⁰ Γ Βασιλ., 19, 12-13.

²¹ Δοξαστικό μικροῦ έσπερινοῦ.

²² Γ' στιχηρό μεγάλου έσπερινοῦ.

²³ Α' τροπάριο ἀποστίχων μεγάλου έσπερινοῦ.

²⁴ Τό πρῶτο: Ἐξοδ. 24, 12-18, τό δεύτερο: Ἐξοδ. 33, 11-23 καὶ 34, 4-6, 8.

²⁵ Γ Βασιλ. 19, 3-9, 11-13, 15-16.

προφήτου Δαυίδ αναγγελθέντα και μάλιστα επιστρατεύονται και τα τοπωνύμια Θαβώρ και Έρμών²⁶. Ολόκληρη ή ακολουθία είναι διανθισμένη από αυτή την αναφορά στη θεοπτική εμπειρία, ιδιαίτερα του Μωυσή²⁷, προκειμένου να γίνει ή μετάβαση στο καθ' αυτό γεγονός της έορτης, που είναι ή μεταμόρφωση στο όρος Θαβώρ.

Ένα μεγάλο μέρος των ύμνων, ολόκληρων ή τμημάτων αυτών, αναφέρεται στο γεγονός και στα περιστατικά της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος, αφού αυτό είναι το έορταζόμενο γεγονός. Πρόκειται για μία ύμνολογική απόδοση των ευαγγελικών διηγήσεων Ματθ. 17, 1-9, Μάρκ. 9, 2-8 και Λουκ. 9, 28-36, που περιγράφουν τη Μεταμόρφωση του Κυρίου. Έμμεσα και ο Ιωάννης κάνει λόγο για τη Μεταμόρφωση διά μέσου των πυκνών αναφορών του στο φώς εν αντιδιαστολή προς τό σκότος²⁸.

Τό συναξάριο της ημέρας, σέ πλήρη αντιστοιχία μέ τίς ως άνω ευαγγελικές διηγήσεις, καταγράφει την «ύπόθεση» της έορτης ως εξής: «Επειδή πολλά περί κινδύνων ο Χριστός διελέχθη προς τούς Μαθητάς, και θανάτου, και του πάθους αυτού, και της των μαθητών αυτού σφαγής, και τά μέν ην εν τω παρόντι βίω και εν χερσί, τά δέ αγαθά εν έλπίσι, βουλόμενος και την όψιν αυτώ πληροφορησαι, και δείξαι, τίς ποτε εστιν ή δόξα εκείνη, μεθ' ης μέλλει παραγενέσθαι, αναφέρει αυτούς εις όρος ύψηλόν κατ' ιδίαν, και μετεμορφώθη εμπροσθεν αυτών· και έλαμψε τό πρόσωπον αυτού ως ο ήλιος, τά δέ ίμάτια αυτού έγένετο λευκά ως τό φώς· και ώφθησαν αυτοίς Μωυσής και Ηλίας συλλαλούντες αυτώ.

Παραλαμβάνει δέ των άλλων τούς τρεις μόνους, ως υπερέχοντας· ο μέν γάρ Πέτρος, εκ του σφόδρα φιλεϊν αυτόν· ο δέ Ιωάννης, εκ του σφόδρα φιλεισθαι· ο δέ Ιάκωβος, εκ του δύνασθαι πιεϊν τό ποτήριον, όπερ και ο Κύριος έπιε. Μωυσήν δέ και Ηλίαν εις μέσον παράγει, τάς ούκ όρθάς ύπονοίας τάς εις αυτόν παρά τοίς πολλοίς γινομένας διορθούμενος. Επειδή γάρ τινες μέν αυτόν Ηλίαν έλεγον, άλλοι δέ Ιερεμίαν, διά τουτο τούς Κορυφαίους άγει, ίνα τό μέσον έντεϋθεν ιδωσι του δούλου και του Δεσπότου· και ίνα μάθωσιν, ότι και θανάτου και ζωής αυτός εστιν ο έχων πάσαν την έξουσίαν».

Αυτό ακριβώς τό ιστορικό της έορτης περιγράφεται στα κύρια τροπάρια της ύμνολογίας της ημέρας, τά στιχηρά προσόμοια και τά απόστιχα του έσπερινου, τά τροπάρια των αίνων, τά δοξαστικά, όπου υπάρχει ή ευχέρεια σχεδόν πλήρους περιγραφής της έορτης, και φυσικά στα πολλά τροπάρια των δύο ασματικών κανόνων, όπου σέ κάθε τροπάριο γίνεται και ένας υπαινιγμός. Ένδεικτικά και μόνο αναφέρουμε τό πρώτο δοξαστικό των στιχηρών του έσπερινου: «Προτυπών την Ανάστασιν την σήν, Χριστέ ο Θεός, τότε παραλαμβάνεις τούς τρεις σου μαθητάς, Πέτρον και Ιάκωβον και Ιωάννην, εν τω Θαβώρ ανελθών. Σου δέ Σωτήρ μεταμορφούμενου, τό Θαβώριον όρος φωτί έσκέπετο. Οί μαθηταί σου Λόγε, έρριψαν έαυτούς εν τω εδάφει της γής, μή φέροντες όραν, την άθεάτον μορφήν. Άγγελοι διηκόνουν φόβω και τρόμω, ουρανοί έφριξαν, γή έτρόμαξεν, όρώντες επί γής, της δόξης τον Κύριον».

²⁶ Πρβλ. Ψαλμ. 88, 13 («Θαβώρ και Έρμών εν τω όνόματί σου αγαλλιάζονται»).

²⁷ Πρβλ. ολόκληρη την α' ώδή του β' κανόνα, τό τρίτο τροπάριο της γ' ώδης του α' κανόνα και τό πρώτο της ίδιας ώδης του β' κανόνα, τό πρώτο και τό τέταρτο τροπάριο της δ' ώδης του α' κανόνα κ.ά.

²⁸ Για περισσότερα ως προς τίς αναφορές της Κ.Δ., ιδιαίτερα τίς έμμεσες, στη Μεταμόρφωση του Κυρίου βλ. Δ. Τζέρπου, Η έορτή της Μεταμορφώσεως του Κυρίου, στον τόμο: Τό Χριστιανικό έορτολόγιον, Πρακτικά Η' Πανελληνίου Λειτουργικού Συμποσίου στελεχών Ίερών Μητροπόλεων (Βόλος), 18-20 Σεπτεμβρίου 2006, Αθήνα 2007, σ. 241 κ.έξ. μετά σημειώσεων όπου και αναφορά σέ ειδικά βιβλικά έργα.

Βλέπουμε ότι τό τροπάριο αυτό αρχίζει μέ τήν αιτιολογία, τό γιατί τῆς Μεταμορφώσεως, πού εἶναι ἡ προτύπωση τῆς ἀναστάσεως καί ὁ σπρηιγμός τῶν μαθητῶν ἐν ὄψει τοῦ πάθους τοῦ Χριστοῦ. Στό ἐπόμενο δοξαστικό, αὐτό τῶν ἀποστίχων, παραλείπεται αὐτή ἡ εἰσαγωγή στό σκηνικό τῆς Μεταμορφώσεως, παρατίθεται ὅμως ἡ σημαντική μαρτυρία τῆς παρουσίας τοῦ Πατρός, πού λείπει ἀπό τό πρῶτο δοξαστικό, ὡς ἐξῆς: «φωνῆς γάρ ἤκουον μαρτυρούσης ἄνωθεν· οὗτος ἐστίν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ὁ ἐλθών εἰς τόν κόσμον σῶσαι τόν ἄνθρωπον».

β) Θεολογική ἀνάλυση τοῦ γεγονότος τῆς Μεταμορφώσεως

Ἡ ὕμνολογία τῆς ἐορτῆς δέν περιγράφει μόνο ἱστορικά τή Μεταμόρφωση τοῦ Σωτήρα, ἀλλά τήν ἀναλύει θεολογικά. Ἔτσι, μέ τό νά διακηρύσσει ὅτι ὁ Χριστός εἶναι ὁ Υἱός ὁ ἀγαπητός, τόν φανερώνει καί ὡς «ὁμοούσιον καί ὁμόθρονον»²⁹ μέ τόν Πατέρα. Βλέπουμε στό τρίτο κάθισμα τοῦ ὄρθρου νά γίνεται ἀναφορά στόν Υἱό ὡς Θεό τόν ὁποῖο «ἐκάλεσε Υἱόν ὁ Γεννήτωρ ὁμολογῶν τήν Υἱότητα τήν φυσικήν» καί καλοῦνται οἱ πιστοί νά ἀνυμνήσουν μαζί μέ τόν Πατέρα, τόν Υἱό καί τό Πνεῦμα τό Ἅγιο. Στό ἐξαποστειλάριο τῆς ἡμέρας ὁ Υἱός καλεῖται «φῶς ἀναλλοίωτον» καί ὁμολογεῖται ἡ παρουσία τοῦ Πατρός καί τοῦ Πνεύματος, πού ἔχουν τήν ἴδια ιδιότητα τοῦ θείου φωτός, τό ὁποῖο μάλιστα φῶς τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ φωτίζει ὀλόκληρη τήν κτίση. Γί' αὐτό καί στό δοξαστικό τῆς λιτῆς τοῦ μεγάλου ἐσπερινοῦ ἡ προτροπή γιά ἀνύμνηση τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ εἶναι σαφέστατη. Ἀναφέρεται χαρακτηριστικά: «Δεῦτε ἀναβῶμεν εἰς τό ὄρος Κυρίου, καί εἰς τόν οἶκον τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καί θεασώμεθα τήν δόξαν τῆς Μεταμορφώσεως αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρά Πατρός· φωτί προσλάβωμεν φῶς· καί μετάρσιοι γενόμενοι τῷ πνεύματι, Τριάδα ὁμοούσιον ὑμνήσωμεν εἰς τούς αἰῶνας».

Πέραν ὅμως τῶν τριαδικῶν ἀναφορῶν στήν ὕμνολογία τῆς ἡμέρας, εἶναι παραπάνω ἀπό ἐμφανῆς ἡ θεολογική στόχευση ἐμβάθυνσης στήν ἐρμηνεία τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἐορτή τῆς Μεταμορφώσεως ὕμνολογικά προσφέρεται γιά θεολογική ἀνάπτυξη ὄλων τῶν πτυχῶν τῆς χριστολογικῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ Χριστός εἶναι αὐτός γιά τόν ὁποῖο ὁ ὕμνογράφος λέγει: «ὄλον τόν Ἀδάμ φορέσας Χριστέ, τήν ἀμαυρωθεῖσαν ἀμείψας ἐλάμπρυνας πάλαι φύσιν»³⁰. Ἐνῶ σέ ἄλλο τροπάριο γίνεται ἀκόμη πιό σαφῆς ἀναφορά στήν ὑποστατική ἐν Χριστῷ ἔνωση τῆς θείας καί ἀνθρώπινης φύσεως, ὡς ἐξῆς: «Ἡ ἀναλλοίωτος φύσις (θεότητα) τῆ βροτεία (ἀνθρωπότητα) μιχθεῖσα»³¹. Καί φυσικά ἡ ὑποστατική ἔνωση τῶν δύο ἐν Χριστῷ φύσεων ἔφερε τή θέωση τῆς ἀνθρώπινης φύσης τοῦ Χριστοῦ, πού μία ἀπό τίς συνέπειες αὐτῆς τῆς ἐνώσεως εἶναι καί ἡ ἀποτύπωση τοῦ φωτός τῆς θείας φύσεως στό ἀνθρώπινο στή θεά, πλὴν γεμᾶτο θεϊκό φῶς, πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Ἦταν τέτοιο καί τόσο τό φῶς τῆς ἀπαστράπτουσας θείας φύσεως στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ πού οἱ πρόκριτοι μαθητές καί μάρτυρες τῆς Μεταμορφώσεως ἀδυνατοῦσαν νά ἀτενίσουν τό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ³². Εἶδαν τόσο μόνο, «καθώς ἠδύναντο»³³, ὅσο

²⁹ Τρίτο τροπάριο τῶν αἰνῶν.

³⁰ Α' τροπάριο τῆς γ' ὠδῆς τοῦ α' κανόνα.

³¹ Γ' τροπάριο ε' ὠδῆς τοῦ α' κανόνα. Ὁ Ἅγιος Νικόδημος στό «Ἐορτοδρόμιον» ἀναφέρει καί ἄλλη γραφή, ὅπως «μιχθεῖσα», πρᾶγμα τό ὁποῖο δέ διαφέρει, καθότι πρόκειται γιά δύο διαφορετικούς τύπους ἀορίστου χρόνου τοῦ ἴδιου ρήματος «μείγνυμι» (Νικοδήμου Ἀγιορείτου, *Ἐορτοδρόμιον*, Βενετία 1836, σ. 602).

³² Ἀλλοίωση τοῦ προσώπου, ἐκτός τοῦ Μωυσῆ κατά τή θεοπτική του ἐμπειρία, ἔχουμε καί σέ ἄλλες περιπτώσεις ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως τοῦ Ἀββᾶ Σισῶη (βλ. Αποφθέγματα Γερόντων, ΕΠΕ 1, Θεσσαλονίκη 1978, σ. 666-668) καί τοῦ Ὁσίου Σεραφεῖμ τοῦ Σαρώφ στόν περίφημο διάλογό του μέ τό Μοτοβίλωφ κ.ἄ.

ἀντεχαν, ὅσο τούς ἐπέτρεπε ἡ πνευματική τους κατάσταση. Ἡ μεταμόρφωση τοῦ Κυρίου καταδεικνύει ἐναργέστατα τίς ἀνθρωπολογικές καί σωτηριολογικές συνέπειες τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως, ἀλλά περί αὐτοῦ θά γίνει λόγος στήν ἐπόμενη παράγραφο.

Τέλος, ἡ μεταμόρφωση τοῦ Κυρίου ἔχει καί μία ἐσχατολογική διάσταση, μέ τήν ἔννοια ὅτι φανερώνει τό κάλλος τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, ὅπως αὐτό πραγματοποιήθηκε ἐν Χριστῷ, καί ταυτόχρονα τό στόχο καί τήν ὀλοκλήρωση τῆς ἀνθρώπινης πνευματικῆς προσπάθειας. Ἔτσι, στό πρῶτο κάθισμα τοῦ ὄρθρου μέ βάση τό γεγονός τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Κυρίου προμηνύεται ἡ μεταμόρφωση τῶν δικαίων καί θεωμένων ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι θά παρασταθοῦν δεδοξασμένοι ἐνώπιον τοῦ Κυρίου κατά τή Δευτέρα Παρουσία Του. Αναφέρει τό τροπάριο: «τὴν τῶν βροτῶν ἐναλλαγὴν, τὴν μετὰ δόξης σου Σωτήρ, ἐν τῇ δευτέρᾳ καί φρικτῇ τῆς σῆς ἐλεύσεως δεικνύς, ἐπὶ τοῦ ὄρους Θαβὼρ μετεμορφώθης»³⁴.

γ) Τό κάλεσμα γιά μεταμόρφωση τοῦ ἀνθρώπου

Ἄν ὁ ἕνας θεολογικός ἄξονας τῆς ἐορτῆς εἶναι ἡ μεταμόρφωση τοῦ Χριστοῦ, ὁ ἄλλος εἶναι ἡ μεταμόρφωση τοῦ πιστοῦ, τοῦ κάθε ἀνθρώπου προσωπικά. Αὐτό βέβαια ἰσχύει γιά κάθε ἐορτή καί πολύ περισσότερο γιά τίς λεγόμενες δεσποτικές ἐορτές, τίς ἐορτές πού συνδέονται μέ τό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Κάθε δεσποτική ἐορτή ἐμπεριέχει ἕνα θεολογικό νόημα, κάτι τό ὅποιο ἐνήργησε ὁ ἴδιος ὁ Χριστός ἐν ἑαυτῷ ἀλλά πάντα χάριν τῶν ἀνθρώπων. Ἔτσι, ταυτόχρονα προκύπτει ἀπό τήν ἐορτή καί ἕνα πνευματικό νόημα, δηλαδή αὐτό πού θά πρέπει νά κάνει ὁ κάθε ἀνθρώπος, προκειμένου νά προσεγγίσει καί νά προσοικειωθεῖ τό θεολογικό νόημα τῆς ἐορτῆς. Ὅλα τά στάδια τῆς ζωῆς τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ εἶναι ταυτόχρονα καί ἕνα κάλεσμα πρὸς κάθε πιστό νά ἀκολουθήσει τό δρόμο, τά «ἴχνη τοῦ Χριστοῦ»³⁵.

Μέσα σ' αὐτήν τή θεολογική καί πνευματική λογική κινεῖται ἀσφαλῶς καί ἡ ἐορτή τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Κυρίου. Ἡ δέ ὑμνολογία, μέ τήν πλαστικότητα καί ἐκφραστικότητα τῆς ποιητικῆς γλώσσας, μετὰ ἢ ταυτόχρονα μέ τήν προβολή τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Χριστοῦ, προσκαλεῖ καί στή μεταμόρφωση τοῦ πιστοῦ.

Τό κάλεσμα αὐτό ἐκφράζεται φανερά, εἴτε στήν ἀρχή τῶν τροπαρίων, καί ἔτσι εὐθύς ἐξαρχῆς δηλώνεται ὁ στόχος τοῦ περιεχομένου τοῦ ὕμνου, εἴτε στό τέλος, ἐν εἶδει συμπεράσματος, θέλοντας νά καταδείξει ὅτι ὅλα ὅσα προηγοῦνται νοηματοδοτοῦνται ὑπὸ τόν ὄρο ὅτι θά ἀκολουθήσει ἡ μεταμόρφωση τοῦ πιστοῦ.

Ἀπό αὐτόν ἀκόμη τό μικρό ἐσπερινό στά δύο πρῶτα στιχηρά ἐπισημαίνουμε: «Δεῦτε νῦν τὴν κρείττονα ἀλλοιωθέντες ἀλλοίωσιν...», «Ὡ φιλοθεάμονες, τῶν ὑπὲρ νοῦν καί φιλήκοι, μυστικῶς ἐποπτεύσωμεν...». Στό δοξαστικό τῆς λιτῆς ὑπάρχει ἡ εὐθεία πρόσκληση: «Δεῦτε ἀναβῶμεν εἰς τό ὄρος Κυρίου, καί εἰς τόν οἶκον τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καί θεασώμεθα τὴν δόξαν τῆς Μεταμορφώσεως αὐτοῦ...». Στό προτελευταῖο τροπάριο τοῦ δεύτερου κανόνα τῆς ἐνάτης

³³ Ἀπολυτίκιο τῆς ἐορτῆς.

³⁴ Πρῶτο κάθισμα ὄρθρου. Τό χωρίο 1, 16-18 τῆς Β' Πέτρου κατά τό Σ. Δεσπότη δέν ἔχει τόση ἀξία ὡς περιγραφή τοῦ ἴδιου τοῦ γεγονότος τῆς Μεταμορφώσεως ἀλλά ὡς σηματοδότηση αὐτοῦ τοῦ γεγονότος ὡς «λόγου προφητικοῦ» καί ἐπιβεβαιωτικοῦ τῆς Δευτέρας Παρουσίας καί τῆς δύναμης γενικότερα τοῦ Κυρίου (βλ. Σ. Δεσπότη, *Ἡ Μεταμόρφωση στό κατά Μάρκον Εὐαγγέλιο καί στίς ἐπιστολές τοῦ Παύλου*, ἐνορία Ἁγ. Γεωργίου Wiesbaden 2000, σ. 51).

³⁵ Πρβλ. Α' Πέτρου 2, 21.

ώδης ὑπάρχει ἢ προτροπή τοῦ ποιητῆ: «Δεῦτε μοι πείθεσθε λαοί, ἀναβάντες εἰς τό ὄρος τό Ἅγιον, τό ἐπουράνιον, ἀλλῶς στῶμεν ἐν πόλει ζῶντος θεοῦ, καί ἐποπτεύσωμεν νοῖ θεότητα ἄλλον, πατρός καί πνεύματος, ἐν Υἱῶ μονογενεῖ ἀπαστράπτουσιν».

Στό τελευταῖο αὐτό τροπάριο τοῦ ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Δαμασκηνοῦ βλέπουμε καθαρά ὅτι ὁ ποιητής μᾶς καλεῖ νά τόν ὑπακούσουμε καί νά ἀνεβούμε πνευματικά στό «ὄρος τό Ἅγιον, τό ἐπουράνιον», δηλαδή ἀπό τό Θαβώρ νοερά νά στραφοῦμε στόν οὐρανό, στήν οὐράνια κατάσταση. Πιό συγκεκριμένα «ἀλλῶς στῶμεν ἐν πόλει ζῶντος θεοῦ» καί ἀκόμη μέ μεγαλύτερη σαφήνεια: «καί ἐποπτεύσωμεν νοῖ θεότητα ἄλλον». Δηλαδή δέ γίνεται λόγος γιά μία πνευματική ἀνάβαση γενικά, ἀλλά πολύ καθαρά ὁ λόγος εἶναι γιά τό τρίτο στάδιο τῆς πνευματικῆς διαδικασίας πού ἔπεται τῆς κάθαρσης καί τοῦ φωτισμοῦ, δηλαδή τή θέωση. Τό λέγει καθαρά ἢ κατακλείδα τοῦ ὕμνου, πού μᾶς καλεῖ νά δοῦμε τή «θεότητα ἄλλον, πατρός καί πνεύματος, ἐν Υἱῶ μονογενεῖ ἀπαστράπτουσιν».

Ἀσφαλῶς καί τά λόγια τοῦ ὕμνου δέ λέγονται «ποιητικῆ ἀδεία», δέν πρόκειται ἐπ' οὐδενί γιά συναισθηματική ἔξαρση, ἀφοῦ σέ ἄλλους ὕμνους περιγράφεται καί τό «πῶς» αὐτῆς τῆς πνευματικῆς ἀνόδου, τῆς θεοπτίας. Γίνεται δηλαδή λόγος καί γιά τήν κάθαρση καί τό φωτισμό ὡς ἀπαραίτητων προϋποθέσεων γί' αὐτήν τήν πνευματική ἀνοδο.

Στό πρῶτο στιχηρό τροπάριο καί στό δεύτερο ἀπόστιχο τοῦ μικροῦ ἑσπερινοῦ ὁ δρόμος γιά τήν πνευματική ἀνοδο ταυτίζεται μέ τήν ἀπόκτηση τῶν ἀρετῶν: «...εὐσεβῶς καί γῆθεν, ἐφ' ὑψηλοτάτην, τῶν ἀρετῶν περιωπήν, ἀνενεχθέντες...» καί «φέγγει τῶν ἀρετῶν, ἐκλάμποντες προσβῶμεν, ἐν ὄρει τῷ ἁγίῳ». Ὁ ἀγώνας γιά τίς ἀρετές, ὅπως ὅλοι γνωρίζουμε, εἶναι ἡ σταθερή καί σίγουρη βάση τῆς πνευματικῆς ζωῆς καί ἀποτελεῖ κεντρικό πυρῆνα στό στάδιο τῆς πνευματικῆς κάθαρσης. Ἀλλά καί ἀκόμη βαθύτερα, ἐπειδή ὅλα ξεκινοῦν ἀπό τούς λογισμούς, στήν πορεία πρὸς τήν κάθαρση πρέπει νά ἀντιμετωπισθοῦν σωστά πνευματικά καί οἱ λογισμοί. Ὁ «οἶκος» τῆς ἡμέρας ἀναφέρει: «Ἐγέρθητε οἱ νωθεῖς, μή πάντοτε χαμερπεῖς· οἱ συγκάμπτοντες εἰς τήν ψυχὴν μου λογισμοί, ἐπάρθητε καί ἄρθητε εἰς τό ὕψος τῆς θείας ἀναβάσεως».

Βέβαια ὁ μεταπτωτικός ἄνθρωπος ἔχει νοῦ ἐσκοτισμένο καί χρειάζεται τό φῶς τοῦ Χριστοῦ, τή χάρη τοῦ παναγίου Πνεύματος, ὄχι μόνο στό δεύτερο στάδιο τῆς πνευματικῆς ζωῆς πού εἶναι ὁ φωτισμός, ἀλλά γιά νά ἀποφασίσει νά μπεῖ στό στάδιο τῆς καθάρσεως καί νά ἔχει μία σχετική πρόοδο. Γί' αὐτό καί ἡ ὕμνολογία τῆς ἡμέρας, μέσα στή θεολογική καί πνευματική πληρότητα πού τή διακρίνει, στρέφεται καί στήν ἐκζήτηση τοῦ θείου φωτισμοῦ γιά τήν πραγμάτωση τοῦ πνευματικοῦ στόχου. Στό δεύτερο τροπάριο τῆς λιτῆς ἀναφέρεται τό αἶτημα πρὸς τό Χριστό: «καταύγασον καί ἡμᾶς τῷ φωτί τῆς σῆς ἐπιγνώσεως, καί ὀδήγησον ἐν τῇ τρίβῳ τῶν ἐντολῶν σου». Ἐδῶ βλέπουμε ὅτι ζητεῖται τό φῶς τοῦ Χριστοῦ, ὄχι μόνο γιά τήν εἴσοδο στήν ὁδό τῆς θεογνωσίας, ἀλλά καί γιά τήν ἔμπρακτη ἀπόδειξή της, πού εἶναι ἡ ὁδός τῶν ἀρετῶν. Στό δοξαστικό τῆς λιτῆς λέγεται: «φωτί προσλάβωμεν φῶς· ὑμνήσωμεν εἰς τούς αἰῶνας». Δηλαδή, μόνο μέ τό φωτισμό τοῦ Θεοῦ θά προσεγγίσουμε τό ἄκτιστο φῶς καί ἔτσι εὐρισκόμενοι σ' αὐτό τό πνευματικό ὕψος θά μπορέσουμε νά προσκυνήσουμε τόν Τριαδικό Θεό αἰώνια.

4. Επίλογος

Στό όλο νόημα, θεολογικό και πνευματικό, τής έορτής τής Μεταμορφώσεως του Σωτήρος τό κυρίαρχο πρόσωπο, ασφαλώς, είναι ό Χριστός. Αύτός είναι πού μεταμορφώνεται ένώπιον τών μαθητών Του και δί' αυτών ένώπιον όλων τών ανθρώπων .

Έπίσης, μέσα στή θεία λειτουργία, που απεικονίζει όλες τίς φάσεις τής επίγειας ζωής του Κυρίου αλλά πού ταυτόχρονα προΐδεάζει και δίνει τή δυνατότητα πρόγευσης τής αιώνιας ζωής, πάλι ό Κύριος μεταμορφώνεται διά τής ιεραρχικής διαδικασίας πού λαμβάνει χώρα μέσα στή λειτουργική σύναξη μέ προεξάρχοντα τόν ιερέα και φτάνει μέχρι του σημείου νά προσφέρεται σέ μέθεξη και κοινωνία από τούς πιστούς, προκειμένου νά οδηγηθούν και αυτοί στην προσωπική τους μεταμόρφωση.

Ακόμη, ή ύμνολογία τής ήμέρας είδαμε ότι περιγράφει τό πότε και πώς έγινε ή Μεταμόρφωση του Χριστού, παράλληλα, ή καλύτερα ταυτόχρονα, επιδιώκει, είτε προσευχητικά είτε διδακτικά και παραινεντικά είτε, τέλος, μυστικά και εμπειρικά, νά οδηγήσει στην μεταμόρφωση του κάθε πιστού μέλους τής σύναξης.

Έτσι, βλέπουμε ότι θεία λειτουργία και ύμνολογία αλληλοσυμπληρώνονται, συμβαδίζουν στην επίτευξη του ενός και μοναδικού στόχου πού είναι ή ύμνηση και προσκύνηση του μεταμορφωθέντος Χριστού και ή έν έλπίδι παρακίνηση, ύποβοήθηση και ένδυνάμωση - μεταμόρφωση του πιστού.

Μέσα στή θεία λειτουργία και στην ύμνολογία τής ήμέρας βλέπουμε τήν Έκκλησία σάν φιλόστοργη μητέρα νά περνάει τίς ώδίνες, για τίς όποιες μιλάει ό Απόστολος Παύλος, προκειμένου νά μορφωθεί έντός μας ό Χριστός³⁶.

Η Μεταμόρφωση του Κυρίου, δείχνοντας πού μπορεί νά φτάσει ό πνευματικός άνθρωπος, είναι πηγή έλπίδας και δύναμης για τήν έκβαση του πνευματικού μας αγώνα πού έχει ως μέγιστο και τελικό στόχο τό «*ὀψόμεθα αὐτόν καθώς ἐστι*»³⁷.

Τέλος, στό απολυτικό τής έορτής, πού όπως πάντα σέ κάθε έορτή συνοψίζεται τό νόημά της, ύπάρχει ή άκρως κατατοπιστική περιγραφή τής έορτής και παράλληλα διατυπώνεται και ένα προσευχητικό αίτημα πάντα επίκαιρο, τό όποιο θά εκπληρωθεί μέ τή μεσιτεία τής Θεοτόκου: «*Μεταμορφώθης έν τῷ ὄρει Χριστέ ό Θεός δείξας τοῖς Μαθηταῖς σου τήν δόξαν σου, καθως ήδύναντο, λάμψον και ήμῖν τοῖς ἀμαρτωλοῖς, τό φῶς σου τό αἶδιον· πρεσβείαις τής Θεοτόκου, φωτοδότα δόξα σοι*».

Τά λόγια του τελευταίου ύμνου τής θείας λειτουργίας, του «Κοινωνικού» τής ήμέρας: «*έν τῷ φωτί τής δόξης του προσώπου σου, Κύριε, πορευσόμεθα εις τόν αἰῶνα*» ήχοῦν άνταντακλαστικά ως διαπίστωση ότι δηλαδή μόνο μέσα στό φῶς του προσώπου του Χριστού είναι νοητή ή πνευματική μας πορεία. Παράλληλα είναι και λόγια ευχῆς και προσδοκίας, ώστε ή πορεία μας ή πνευματική νά μάς οδηγήσει στον κύριο στόχο πού είναι νά γίνουμε «*σύμμορφοι τής εἰκόνοσ*» του Χριστού³⁸.

³⁶ Πρβλ. Γαλ. 4, 19.

³⁷ Α' Ιωάν. 3, 2.

³⁸ Ρωμ. 8, 29.